

вул. Космонавтів, 61
м. Миколаїв, 54020, Україна

Т. (0512) 44-54-60, 44-54-61
Т. (0512) 44-54-61
E: mykolaiv1.mykolaiv@legalaid.mk.ua

www.legalaid.gov.ua

**Миколаївський
місцевий центр з
надання безоплатної
вторинної правової
допомоги**

Відповідальність за вчинення булінгу

Ч. 1 ст. 16 "Конвенції про права дитини" передбачає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність.

Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. (ст. 52 Конституції України).

Булінг (цькування) - діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого (п. 3¹ ч. 1 ст. 1 Закону України "Про освіту").

Типовими ознаками булінгу (цькування) є:

- систематичність (повторюваність) діяння;
- наявність сторін - кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого".

Форми булінгу

Найпоширенішими формами булінгу є:

- словесні образи, глузування, обзивання, погрози;
- образливі жести або дії, наприклад, плювки;
- залякування за допомогою слів, загрозливих інтонацій, щоб змусити жертву щось зробити чи не зробити;
- ігнорування, відмова від спілкування, виключення із гри, бойкот;

- вимагання грошей, їжі, речей, умисного пошкодження особистого майна жертви;
- фізичне насилля (удари, щипки, штовхання, підніжки, викручування рук, будь-які інші дії, які заподіюють біль і навіть тілесні ушкодження);
- приниження за допомогою мобільних телефонів та інтернету (СМС-повідомлення, електронні листи, образливі репліки і коментарі у чатах і т.д.), поширення чуток і пліток.

Види булінгу

Види булінгу можна об'єднати в групи вербального, фізичного та емоційного (соціального) знуцання, які часто поєднуються для більш сильного впливу. 70% знуцання відбувається вербально: принизливі обзивання, дошкуляння, жорстока критика, плямування репутації, висміювання, агресивні зауваження, записки з погрозами застосування насилля, поширення неправдивих обвинувачень, ворожих чуток та пліток.

- **Фізичне насильство** найбільш помітне, однак складає менше третини випадків булінгу (штовхання, підніжки, зачіпання, бійки, ляпаси, пошкодження та знищення одягу та особистих речей жертви, а також погляди, жести, образливі рухи тіла та міміки обличчя).
- **Економічний булінг** – крадіжки, пошкодження чи знищення одягу та інших особистих речей жертви, вимагання грошей тощо.
- **Психологічний булінг** – принизливі погляди, жести, образливі рухи тіла, міміки обличчя, поширення образливих чуток, ізоляція, ігнорування, погрози, жарти, маніпуляції, шантаж тощо.
- **Сексуальний булінг** – принизливі погляди, жести, прізвиська та образи сексуального характеру, зйомки у переодягальнях, поширення образливих чуток, сексуальні погрози, жарти тощо.
- **Кібербулінг** – приниження за допомогою мобільних телефонів, інтернету, інших електронних пристроїв (пересилка неоднозначних фото, обзивання по телефону, знімання на відео бійок чи інших принижень і викладання відео в мережу інтернет, цькування через соціальні мережі).

Відповідальність за вчинення булінгу

Керівник закладу освіти забезпечує створення у закладі освіти безпечно освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування), у тому числі:

- з урахуванням пропозицій територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;

- розглядає заяви про випадки булінгу (цькування) здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування; скликає засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування;
- забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування);
- повідомляє уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти".

Відповідно до [п.11 ч. 2 ст. 54 Закону України "Про освіту"](#) педагогічні працівники зобов'язані захищати здобувачів освіти під час освітнього процесу від будь-яких форм фізичного та психічного насильства, приниження честі та гідності, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю здобувача освіти, запобігати вживанню ними та іншими особами на території закладів освіти алкогольних напоїв, наркотичних засобів, іншим шкідливим звичкам.

Цивільна відповідальність

Відповідальність за шкоду, завдану неповнолітньою особою

За загальним правилом, закріпленим у [ч. 1 ст. 1166 Цивільного кодексу України](#), майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної чи юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Відповідно до [ст. 1179 ЦКУ](#) **неповнолітня особа** (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) **відповідає за завдану нею шкоду самостійно** на загальних підставах.

У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

При цьому слід мати на увазі, що батьки (усиновителі) або опікуни несуть майнову відповідальність у випадках, коли шкода, заподіяна неповнолітнім, є наслідком нездійснення за ним контролю, неналежного виховання або неправильного використання щодо них своїх прав.

Якщо неповнолітня особа перебувала у закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад зобов'язаний відшкодувати шкоду в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі, якщо він не доведе, що шкоди було завдано не з його вини.

Учбові, виховні і лікувальні заклади несуть майнову відповідальність за шкоду, якщо вона виникла внаслідок нездійснення ними належного контролю за неповнолітнім в час знаходження його під їх наглядом.

Обов'язок батьків (усиновлювачів), піклувальника, закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції піклувальника, відшкодувати шкоду припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди.

Відшкодування шкоди, завданої неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності

Згідно [ст. 1180 ЦКУ](#) шкода, завдана неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності, **відшкодовується цією особою самостійно на загальних підставах.**

У разі відсутності у неповнолітньої особи, яка набула повної цивільної дієздатності, майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони дали згоду на набуття нею повної цивільної дієздатності і не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини.

Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду припиняється з досягненням особою, яка завдала шкоди, повноліття.

Відшкодування шкоди, завданої кількома неповнолітніми особами

Відповідно до [ст. 1182 ЦКУ](#) шкода, завдана спільними діями кількох неповнолітніх осіб, відшкодовується ними у частці, яка визначається за домовленістю між ними або за рішенням суду.

Якщо в момент завдання шкоди кількома неповнолітніми особами одна з них перебувала в закладі, який за законом здійснює щодо неї функції піклувальника, цей заклад відшкодовує завдану шкоду у частці, яка визначається за рішенням суду.

В даному випадку діє загальне правило про дольовий характер зобов'язань із множинністю осіб: частки відповідальності зобов'язаних осіб (батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників) є рівними, крім випадків, коли один із них не доведе, що його вина у неналежному вихованні та здійсненні нагляду є меншою від інших.

Ступінь вини самих неповнолітніх осіб, які завдали шкоди, на розмір відповідальності їх батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників не впливає.

Відшкодування шкоди батьками, позбавленими батьківських прав

Відповідно до [статті 1183 Цивільного кодексу України](#) батьки, позбавлені батьківських прав зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану їх неповнолітніми дітьми.

Зміст відповідальності батьків, позбавлених батьківських прав за шкоду, завдану їх неповнолітньою дитиною, визначається аналогічно до змісту відповідальності батьків, які не втратили свого батьківського статусу.

Однак особи, позбавлені батьківських прав, **не нестимуть відповідальності**, якщо доведуть, що нанесена шкода не є наслідком невиконання ними своїх батьківських обов'язком.

Відповідальність за шкоду, завдану дитиною, покладається на батьків **протягом трьох років** після позбавлення батьківських прав від дня набрання законної сили рішення суду про позбавлення батьківських прав.

Особи, позбавлені батьківських прав, притягуються до відповідальності за власну вину, тому при виконанні ними обов'язку з відшкодування шкоди вони не набувають права регресної вимоги до своєї дитини як до безпосереднього заподіювача шкоди.

Отже, вирішуючи питання про притягнення батьків, позбавлених батьківських прав, до відповідальності за шкоду, завдану їх неповнолітніми дітьми, встановлюється наявність вини батьків та причинний зв'язок між завданою шкодою та протиправною поведінкою.

Адміністративна відповідальність

Стаття 173⁴ "Булінг (цькування) учасника освітнього процесу"

Кодексу України про адміністративні правопорушення

Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.

Діяння, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Діяння, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.

Діяння, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, вчинене малолітньою або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, - тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від

ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу -тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку".

Кримінальна відповідальність

З настанням 16 річного віку до кривдника мають застосовуватися санкції [Кримінального кодексу України](#), якщо в його діях є ознаки складу злочину. У випадках особливо жорстокого поводження кривдника з жертвою кримінальна відповідальність настає з 14 річного віку.

Отримати консультацію з правових питань можна у Першому миколаївському місцевому центрі з надання безоплатної вторинної правової допомоги, який працює за адресою: м. Миколаїв, вул.. Образцова, 4а/2, (0512) – 47-20-90, 47-20-91.

Перейти на офіційну сторінку на Facebook можна за посиланням:
<https://www.facebook.com/1mykolaiv.centrvvpd/>

Цілодобово функціонує єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги – 0 800 213 103. Дзвінки зі стаціонарних та мобільних телефонів в межах України безкоштовні.

Ще більше консультацій на інформаційному ресурсі WikiLegalAid, який можна знайти за посиланням wiki.legalaid.gov.ua.